

Liever wethouder dan raadslid

Onderzoek naar het tussentijds vertrek van gemeenteraadsleden

“Liever wethouder dan raadslid”

“Liever wethouder dan raadslid”

Rapportage

Onderzoek www.decollegetafel.nl naar het tussentijds vertrek van gemeenteraadsleden in de periode 2010-2013

Leiden, 15 maart 2013

“Liever wethouder dan raadslid”

Uit dit rapport mag met bronvermelding (www.decollegetafel.nl) informatie worden geciteerd. Voor meer informatie contact opnemen met: info@decollegetafel.nl

INHOUDSOPGAVE

De aanleiding.....	5
Het onderzoek.....	6
De meeste tussentijds vertrokken raadsleden.....	8
Reden tussentijds vertrek gemeenteraadsleden	14
Tussentijds vertrek na aftrek van de wethoudersfactor.....	16
In vergelijking.....	19
Samenvatting & conclusies.....	20
Over DeCollegetafel.....	23

De aanleiding

Op 19 maart 2014 vinden de volgende gemeenteraadsverkiezingen plaats. Een jaar voor de verkiezingen zijn lokale politieke afdelingen begonnen met de preselectie voor de nieuwe kandidatenlijsten en met de selectie van kandidaat-wethouders. Bij de afgelopen verkiezingen in 2010 en 2006 zijn forse delen van de gemeenteraad vernieuwd, soms in grote gemeenten tot de helft van het aantal gemeenteraadsleden.

Ook tussentijds verlaten gemeenteraadsleden de raad. Enigszins vreemd is dat natuurlijk wel. De gemeenteraad is het hoogste orgaan in het lokaal bestuur. De raad stelt de verordeningen vast, benoemt de wethouders en heeft in het huidige benoemingensysteem de doorslaggevende stem bij de benoeming en herbenoeming van de burgemeester.

Leden van de gemeenteraad vragen een mandaat van de kiezers voor een periode van vier jaar. Welke zijn de redenen waarom zij dit mandaat niet nakomen? En welk aantal raadsleden vertrekt tussentijds, dat wil zeggen na de verkiezingen en dus voor de nieuwe verkiezingen? Welke betekenis heeft dit voor de gemeenteraad als hoogste orgaan in het lokaal bestuur?

Het onderzoek

DeCollegetafel heeft in de periode januari-februari 2013 onderzoek gedaan naar het tussentijds vertrek van raadsleden in de grootste gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners en de kleinste gemeenten met minder dan 10 duizend inwoners.

Onderwerp van onderzoek zijn de grote gemeenten, dat wil zeggen de gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners. In totaal gaat het dan om 27 gemeenten. Er zijn 6 gemeenten met meer dan 45 raadsleden; dit zijn de gemeenten met meer dan 200 duizend inwoners. Er zijn 20 gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners; de gemeenteraad in deze gemeenten telt 39 raadsleden. Een gemeente (Westland) heeft sinds 1 januari 2012 ook meer dan 100 duizend inwoners; de gemeenteraad van Westland heeft echter 37 raadsleden omdat de gemeente bij de verkiezingen van 2010 nog geen 100 duizend inwoners had.

Vanwege de actuele discussie over schaalvergroting en herindeling zijn ook de kleinste gemeenten onderzocht. Het gaat om gemeenten met minder dan 10 duizend inwoners. In dit geval gaat het om 34 gemeenten die minder dan 10 duizend inwoners tellen. Zij hebben een gemeenteraad van 13, 11 of 9 leden, afhankelijk van hun inwonertal. Meer dan 6 duizend inwoners betekent 13 raadsleden, tussen 3 en 6 duizend leden 11 raadsleden en met minder dan 3 duizend inwoners heeft de gemeenteraad 9 leden.

Het onderzoek is uitgevoerd op twee wijzen. Er is op basis van de publieke gemeentelijke informatie vastgesteld hoeveel en welke raadsleden na de verkiezingen zijn geïnstalleerd als raadslid en vervolgens hoeveel en welke raadsleden in februari 2013 nog altijd raadslid zijn. Voor de meeste gemeenten heeft de installatieraad plaatsgevonden op 11 maart 2010. In een aantal gemeenten is dat later of eerder gebeurd, vanwege herindeling. Zo werd de raad van Venlo al in januari 2010 geïnstalleerd en de gemeenteraad van Renswoude pas in januari 2011. De uitkomsten van dit eerste deel van het onderzoek geeft dus inzicht in het totaal tussentijds vertrokken raadsleden in alle onderzochte gemeenten. Tevens geeft het inzicht in het aantal raadsleden dat na de installatie tot raadslid is benoemd tot wethouder, vanwege collegevorming na de verkiezingen dan wel tussentijds na een vertrek van een wethouder.

De uitkomsten van dit eerste deel van het onderzoek zijn voorgelegd aan de griffiers van de betreffende gemeenten. De griffiers is gevraagd om de reden van het tussentijds vertrek van raadsleden aan te geven. Van de 61 onderzochte gemeenten is door de griffiers van 46 gemeenten gereageerd, een respons van 75,4 procent. Daar waar griffiers meldden dat de reden van vertrek onbekend was, is er aanvullend onderzoek gedaan op de websites van politieke partijen en nieuwsmedia.

Van de gemeenten met minder dan 5 duizend inwoners reageerden 6 van de 7 gemeenten, een respons van 85,7 procent. Van de gemeenten tussen 5 en 10 duizend inwoners reageerden 19 van de 27 gemeenten, een respons van 70,3 procent. Van de gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners reageerden de griffiers van 21 van de 27 gemeenten, een respons van 77,7 procent. In deze reactie zijn ook de gemeenten meegeteld waarvan in het eerste deel van het onderzoek is vastgesteld dat er met uitzondering van de na de collegevorming tot wethouder benoemde raadsleden geen andere raadsleden zijn vertrokken. Dit deed zich voor in de gemeenten Boekel, Ferwerderadiel, Ouderkerk, Mook en Middelaar, Noord Beveland en Rozendaal.

“Liever wethouder dan raadslid”

De onderzoeksperiode is afgesloten op 1 maart 2013. Op dat moment hadden de gemeenteraden nog ruim een jaar te gaan voor de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart 2014.

DeCollegetafel dankt de griffies van de betreffende gemeenten voor hun medewerking aan dit onderzoek. De uitkomsten, bevindingen en conclusies zijn voor rekening van DeCollegetafel.

De meeste tussentijds vertrokken raadsleden

Gemeten in absolute cijfers vertrokken tussentijds de meeste raadsleden in Den Haag (zie tabel 1). Maar liefst 23 keer besloot een raadslid te stoppen met het raadswerk. Amsterdam volgt met 17, Groningen met 14.

Het is niet verwonderlijk dat kleine gemeenten met minder dan 13 raadsleden in de verste verte niet in de buurt komen. De eerste kleine gemeente in deze lijst is Graft-de Rijk met 7 raadsleden die op enig moment zijn gestopt met het raadswerk in hun gemeente.

Uitgedrukt in percentages van het aantal raadsleden blijkt er een andere top-10 te ontstaan. In absolute cijfers bestaat de top-10 uit allemaal grote gemeenten. In relatieve cijfers wordt de top-10 (zie tabel 2) bezet door 8 kleine gemeenten. Den Haag en Amsterdam zijn de enige grote gemeenten in de top-10, uitgedrukt in relatieve cijfers.

Gemiddeld blijkt in de grote en kleine gemeenten een kwart van de raadsleden tussentijds te vertrekken (25,56 procent). Er zijn 26 gemeenten waar meer dan een kwart van de raadsleden vertrekt. Den Haag en Graft-de Rijk zijn de enige gemeenten met een score van meer dan 50 procent. Zij voeren de lijst aan bij respectievelijk de grote en kleinste gemeenten (zie tabel 3 en tabel 4). In kleinere gemeenten is het gemiddeld aantal tussentijds vertrokken raadsleden groter dan in grote gemeenten: 26,03 % (kleine gemeenten) om 24,96 % (grote gemeenten).

Tabel 1 – tussentijds vertrokken raadsleden in absolute cijfers

(bron: www.decollegetafel.nl)

inwonertal (CBS 1 januari 2012)	naam gemeente	aantal raadsleden	aantal tussentijds vertrokken raadsleden	percentage
502.055-	Den Haag	45	23	51,1
790.110-	Amsterdam	45	17	37
193.127-	Groningen	39	14	35
207.580-	Tilburg	45	13	28,8
148.250-	Amersfoort	39	12	30,7
316.275-	Utrecht	45	12	26,6
122.331-	Zoetermeer	39	12	30,7
118.862-	Dordrecht	39	12	30,7
616.260-	Rotterdam	45	11	24,4
121.050-	Maastricht	39	11	28,2
108.838-	Emmen	39	11	28,2
158.048-	Enschede	39	10	25,6
141.893-	Den Bosch	39	10	25,6
118.748-	Leiden	39	10	25,6
193.163-	Almere	39	9	23,1
165.182-	Nijmegen	39	9	23,1
101.980-	Westland	37	9	24,3
217.225-	Eindhoven	45	8	17,7

“Liever wethouder dan raadslid”

149.271-	Arnhem	39	8	20,5
148.281-	Zaanstad	39	8	20,5
108.763-	Ede	39	8	20,5
176.401-	Breda	39	7	17
156.961-	Apeldoorn	39	7	17
143.943-	Haarlemmermeer	39	7	17
100.027-	Venlo	39	7	17
6436-	Graft-de Rijp	13	7	53,8
151.818-	Haarlem	39	6	15,3
9749-	Vaals	13	6	46,1
9283-	Bellingwedde	13	6	46,1
121.527-	Zwolle	39	5	12,8
8824-	Eemnes	13	5	38,4
7966-	Onderbanken	13	5	38,4
6722-	Baarle-Nassau Haarlemmerliede &	13	5	45,4
5474-	Spaarnwoude	11	4	36
9850-	Oudewater	13	4	30,7
9038-	Blaricum	13	4	30,7
7477-	Ten Boer	13	4	30,7
6344-	Zeevang	13	4	30,7
3526-	Ameland	11	4	36
9773-	Vlist	13	3	23,1
9525-	Alphen-Chaam	13	3	23,1
8848-	Strijen	13	3	23,1
9908-	Bergambacht	13	3	23,1
9097-	Oostzaan	13	3	23,1
8719-	Beemster	13	3	23,1
7522-	Noord Beveland	13	3	23,1
5903-	Millingen	11	3	27,2
5456-	Schermer	11	3	27,2
4748-	Terschelling	11	3	27,2
4822-	Renswoude	11	3	27,2
9387-	Ubbergen	13	2	15,3
9354-	Scherpenzeel	13	2	15,3
8837-	Ferwerderadiel	13	2	15,3
8171-	Zoeterwoude	13	2	15,3
7874-	Mook en Middelaar	13	2	15,3
6466-	Muiden	13	2	15,3
1105-	Vlieland	9	2	22,2
9967-	Boekel	13	1	7,7
8049-	Ouderkerk	13	1	7,7
1514-	Rozendaal	9	1	11,1
932-	Schiermonnikoog	9	1	11,1

Bron: www.decollegetafel.nl

Tabel 2 – tussentijds vertrokken raadsleden uitgedrukt in percentages

(bron: www.decollegetafel.nl)

inwonertal (CBS 1 januari 2012)		aantal raadsleden	aantal tussentijds vertrokken raadsleden	percentage
6436-	Graft-de Rijp	13	7	53,8
502.055-	Den Haag	45	23	51,1
9749-	Vaals	13	6	46,1
9283-	Bellingwedde	13	6	46,1
6722-	Baarle-Nassau	13	5	45,4
8824-	Eemnes	13	5	38,4
7966-	Onderbanken	13	5	38,4
790.110-	Amsterdam	45	17	37
5474-	Haarlemmerliede & Spaarnwoude	11	4	36
3526-	Ameland	11	4	36
193.127-	Groningen	39	14	35
148.250-	Amersfoort	39	12	30,7
122.331-	Zoetermeer	39	12	30,7
118.862-	Dordrecht	39	12	30,7
9850-	Oudewater	13	4	30,7
9038-	Blaricum	13	4	30,7
7477-	Ten Boer	13	4	30,7
6344-	Zeevang	13	4	30,7
207.580-	Tilburg	45	13	28,8
121.050-	Maastricht	39	11	28,2
108.838-	Emmen	39	11	28,2
5903-	Millingen	11	3	27,2
5456-	Schermer	11	3	27,2
4748-	Terschelling	11	3	27,2
4822-	Renswoude	11	3	27,2
316.275-	Utrecht	45	12	26,6
158.048-	Enschede	39	10	25,6
141.893-	Den Bosch	39	10	25,6
118.748-	Leiden	39	10	25,6
616.260-	Rotterdam	45	11	24,4
101.980-	Westland	37	9	24,3
193.163-	Almere	39	9	23,1
165.182-	Nijmegen	39	9	23,1
9773-	Vlist	13	3	23,1
9525-	Alphen-Chaam	13	3	23,1
8848-	Strijen	13	3	23,1
9908-	Bergambacht	13	3	23,1
9097-	Oostzaan	13	3	23,1

“Liever wethouder dan raadslid”

8719-	Beemster	13	3	23,1
7522-	Noord Beveland	13	3	23,1
1105-	Vlieland	9	2	22,2
149.271-	Arnhem	39	8	20,5
148.281-	Zaanstad	39	8	20,5
108.763-	Ede	39	8	20,5
176.401-	Breda	39	7	17
156.961-	Apeldoorn	39	7	17
143.943-	Haarlemmermeer	39	7	17
100.027-	Venlo	39	7	17
217.225-	Eindhoven	45	8	17,7
151.818-	Haarlem	39	6	15,3
9387-	Ubbergen	13	2	15,3
9354-	Scherpenzeel	13	2	15,3
8837-	Ferwerderadiel	13	2	15,3
8171-	Zoeterwoude	13	2	15,3
7874-	Mook en Middelaar	13	2	15,3
6466-	Muiden	13	2	15,3
121.527-	Zwolle	39	5	12,8
1514-	Rozendaal	9	1	11,1
932-	Schiermonnikoog	9	1	11,1
9967-	Boekel	13	1	7,7
8049-	Ouderkerk	13	1	7,7

Bron: www.decollegetafel.nl

Tabel 3 – tussentijds vertrokken raadsleden in grootste gemeenten

(bron: www.decollegetafel.nl)

inwonertal (CBS 1 januari 2012)	naam gemeente	aantal raadsleden	aantal tussentijds vertrokken raadsleden	percentage
502.055-	Den Haag	45	23	51,1
790.110-	Amsterdam	45	17	37
193.127-	Groningen	39	14	35
148.250-	Amersfoort	39	12	30,7
122.331-	Zoetermeer	39	12	30,7
118.862-	Dordrecht	39	12	30,7
207.580-	Tilburg	45	13	28,8
121.050-	Maastricht	39	11	28,2
108.838-	Emmen	39	11	28,2
316.275-	Utrecht	45	12	26,6
158.048-	Enschede	39	10	25,6
141.893-	Den Bosch	39	10	25,6
118.748-	Leiden	39	10	25,6
616.260-	Rotterdam	45	11	24,4
101.980-	Westland	37	9	24,3
193.163-	Almere	39	9	23,1
165.182-	Nijmegen	39	9	23,1
149.271-	Arnhem	39	8	20,5
148.281-	Zaanstad	39	8	20,5
108.763-	Ede	39	8	20,5
176.401-	Breda	39	7	17
156.961-	Apeldoorn	39	7	17
143.943-	Haarlemmermeer	39	7	17
100.027-	Venlo	39	7	17
217.225-	Eindhoven	45	8	17,7
151.818-	Haarlem	39	6	15,3
121.527-	Zwolle	39	5	12,8

Bron: www.decollegetafel.nl

Tabel 4 – tussentijds vertrokken raadsleden in kleinste gemeenten

(bron: www.decollegetafel.nl)

inwonertal (CBS 1 januari 2012)	naam gemeente	aantal raadsleden	aantal tussentijds vertrokken raadsleden	percentage
6436-	Graft-de Rijk	13	7	53,8
9749-	Vaals	13	6	46,1
9283-	Bellingwedde	13	6	46,1
6722-	Baarle-Nassau	13	5	45,4
8824-	Eemnes	13	5	38,4
7966-	Onderbanken	13	5	38,4
5474-	Haarlemmerliede & Spaarnwoude	11	4	36,3
3526-	Ameland	11	4	36,3
9850-	Oudewater	13	4	30,7
9038-	Blaricum	13	4	30,7
7477-	Ten Boer	13	4	30,7
6344-	Zeevang	13	4	30,7
5903-	Millingen	11	3	27,2
5456-	Schermer	11	3	27,2
4748-	Terschelling	11	3	27,2
4822-	Renswoude	11	3	27,2
9773-	Vlist	13	3	23,1
9525-	Alphen-Chaam	13	3	23,1
8848-	Strijen	13	3	23,1
9908-	Bergambacht	13	3	23,1
9097-	Oostzaan	13	3	23,1
8719-	Beemster	13	3	23,1
7522-	Noord Beveland	13	3	23,1
1105-	Vlieland	9	2	22,2
9387-	Ubbergen	13	2	15,3
9354-	Scherpenzeel	13	2	15,3
8837-	Ferwerderadiel	13	2	15,3
8171-	Zoeterwoude	13	2	15,3
7874-	Mook en Middelaar	13	2	15,3
6466-	Muiden	13	2	15,3
1514-	Rozendaal	9	1	11,1
932-	Schiermonnikoog	9	1	11,1
9967-	Boekel	13	1	7,7
8049-	Ouderkerk	13	1	7,7

Bron: www.decollegetafel.nl

Reden tussentijdse vertrek gemeenteraadsleden

De belangrijkste reden voor tussentijds vertrek van gemeenteraadsleden blijkt de benoeming tot wethouder. Meer dan de helft van de geïnstalleerde raadsleden die tussentijds vertrekt, doet dat vanwege de benoeming tot wethouder. Opvallend zijn de verschillen tussen de grote en kleine gemeenten. In de kleine gemeenten is er een groter aantal raadsleden dat tot wethouder wordt benoemd. In de grotere gemeenten is het aandeel raadsleden dat om andere redenen dan de benoeming tot wethouder vertrekt groter dan in kleine gemeenten (zie tabel 5).

Tabel 5 – tussentijds vertrek raadsleden (27 gemeenten met meer dan 100 duizend inw .)

wethouder	133	47,8 %
andere reden	145	52,1 %
	278	99,9 %

Tabel 6 – tussentijds vertrek raadsleden (34 gemeenten met minder dan 10 duizend inw.)

wethouder	68	61,2 %
andere reden	43	38,7 %
	111	99,9 %

Bron: www.decollegetafel.nl

In het onderzoek is de betreffende gemeenten gevraagd aan te geven wat de redenen van vertrek zijn. Driekwart van de gemeenten heeft aan dit onderzoek meegewerkt. Hieruit blijkt dat meer dan de helft van de geïnstalleerde raadsleden dat vertrekt, dit doet vanwege de benoeming tot wethouder (52,4 %, tabel 7). Nadere bestudering van de aantallen leert dat het overgrote deel van het tussentijdse cq. Vroegtijdige vertrek wordt veroorzaakt door de benoeming tot wethouder na de afronding van de collegevorming. Ruim 4 op de 10 tussentijds of vroegtijdig gestopte raadsleden doet dat vanwege benoeming tot wethouder na de collegevorming. Zo'n tien procent van de raadsleden vertrekt tussentijds vanwege een tussentijdse benoeming tot wethouder, na een tussentijdse politieke crisis of tussentijds vertrek van een wethouder. Een voorbeeld hiervan vormt het vertrek van de Haagse wethouder Sander Dekker, die in 2012 in het kabinet werden benoemd en werd opgevolgd door een partijgenoot uit de gemeenteraad.

Een andere, nieuwe baan en/of de onmogelijkheid om het werk nog langer te combineren met het drukke raadswerk blijkt ook een belangrijke factor voor tussentijds afhaken van raadsleden. Als deze twee redenen van vertrek bij elkaar worden opgeteld, blijkt het werk voor 1:5 tussentijds vertrokken raadsleden (21,9 procent, zie tabel 7) het argument om te stoppen als gemeenteraadslid. Voor bijna de helft van deze groep afhakers is een nieuwe baan zoals topambtenaar (Marco Pastors, Rotterdam) of partijvoorzitter (Heleen Weening, GroenLinks, Den Haag) de aanleiding om te stoppen met het raadswerk.

“Liever wethouder dan raadslid”

Bij een andere of nieuwe baan gaat het soms ook om andere publieke functies die niet te verenigen zijn met het raadslidmaatschap. Vijf raadsleden vertrokken omdat zij burgemeester werden: Ubachs (Onderbanken naar Laarbeek), Heerkens (Breda naar Gilze-Rijen), Eugster (Den Bosch naar Schijndel), Dekker (Ede naar Renswoude) en Houben (Eindhoven naar Nuenen). Twee raadsleden werden gedeputeerden (Van den Hout van Tilburg naar Brabant en DeBondt van Utrecht naar Zuid-Holland). Zeven raadsleden stopten met het lokale politieke werk omdat zij Tweede Kamerlid werden: Rutte (Groningen), Fokke (Maastricht), Mulder (Den Haag), De Liefde (Den Haag), De Boer (Groningen), Tanamal (Amersfoort) en Kuzu (Rotterdam). Ook zijn 7 raadsleden benoemd tot wethouder in een andere gemeente, zoals Frings (Venlo naar Lingewaard, maar inmiddels wethouder in Nijmegen), Van Alphen (Den Haag naar Pijnacker-Nootdorp) en Van Dalen (Ede naar Blaricum, inmiddels opgestapt).

De combinatie raadslidmaatschap en werk blijkt voor 16 raadsleden zo lastig dat zij stoppen met het raadswerk. Voor maar liefst 5 Haagse gemeenteraadsleden is dit een reden om te stoppen als raadslid. Voor 4 Haagse raadsleden (Fritsma, Gerbrands, Wilders en Dille) blijkt het raadswerk in combinatie met het lidmaatschap van de Tweede Kamer te veeleisend. Ook VVD-raadslid Huffnagel stopt als raadslid om meer tijd voor zijn advieswerk over te houden. Deze hoge Haagse score draagt bij aan de hoge positie van Den Haag op de lijst van tussentijds vertrokken raadsleden.

Persoonlijke en privéredenen blijkt voor 1:6 tussentijds vertrokken raadsleden (17,3 %, tabel 7) de reden voor vertrek te zijn. Het gaat dan om een scala van redenen zoals verhuizing, gezondheid, overlijden, pensionering en zwangerschapsverlof.

Een bijzondere reden voor vertrek vormen de politieke conflicten. Onvrede met de politieke cultuur en mores blijkt voor raadsleden in Graft-de Rijp een belangrijk argument om te stoppen. De Noord-Hollandse gemeente kreeg te maken met een bestuurlijke crisis die niet alleen tot het vertrek van wethouders leidde, maar ook voor een aantal raadsleden betekende dat zij de pijp aan Maarten gaven. Het verklaart de hoge positie van Graft-de Rijp op de lijst van tussentijds vertrokken raadsleden. Conflicten met de eigen fractie of de partij over de koers was voor zeker een 5-tal raadsleden een argument om te stoppen. De spraakmakendste kwestie was het vertrek van SP-fractievoorzitter Veerle Slegers in Tilburg na een conflict over de afdrachtregeling van de SP.

Tabel 7 – overzicht reden voor tussentijds vertrek raadsleden

(bron: www.decollegetafel.nl)

Reden tussentijds vertrek raadslid 46 responsgem = 75,4 %	aantal	percentages van het totaal
benoeming tot wethouder	148	52,4
andere baan	46	16,3
onmogelijke combinatie met werk	16	5,6
persoonlijk/privéredenen	49	17,3
politiek conflict	19	6,7
onbekend	4	1,4
	282	99,7

Bron: www.decollegetafel.nl

Tussentijds vertrek na aftrek van de wethoudersfactor

De benoeming tot wethouder blijkt veruit de belangrijkste factor te zijn waarom raadsleden de brui geven aan het raadswerk (zie tabel 7). Het roept de vraag op welk effect deze zogeheten wethoudersfactor heeft op de omvang van het tussentijds vertrek van gemeenteraadsleden.

In 2002 is het dualisme ingevoerd in het lokaal bestuur. Sinds de gemeenteraadsverkiezingen van 2002 zijn wethouders geen lid meer van de raad. Wie tot wethouder wordt benoemd, verliest dus het raadslidmaatschap. De invoering van de zogeheten dualisering moest de scheiding tussen bestuur van het college en de gemeenteraad als controlerend orgaan verscherpen. Hier en daar leidde dat tot het debat dat de politiek leider in de gemeenteraad zit als fractievoorzitter. Voor 2002 in het monisme was de politiek leider vrijwel altijd wethouder, tevens raadslid.

Politieke partijen kiezen er daarom in toenemende mate voor om de politiek leider als lijsttrekker aan te wijzen. Wethouderskandidaten volgen daarna, staan onderaan op de lijst of zijn geen kandidaat voor de raad maar wel beschikbaar als wethouder. Maar als meest bekende bestuurder in de lokale politieke context is de wethouder een stemmentrekker. Voor een zo groot mogelijke vertegenwoordiging in de gemeenteraad is de verleiding groot om wethouders toch een prominente plaats te geven op de lokale lijst, vaak ook als lijsttrekker. Na de verkiezingen wordt de lijsttrekker even raadslid om vervolgens na collegevorming wethouder te worden, het model-Rutte. Een lijsttrekker-politiek leider die in de raad blijft, het model-Samson, lijkt een minderheid.

De wethoudersfactor is in kleine gemeenten groter dan in grote gemeenten (zie tabel 5 en 6) In kleine gemeenten is meer dan 6:10 tussentijds vertrokken raadsleden benoemd tot wethouder (61,2 procent, tabel 6). Een voorzichtige veronderstelling is dus dat de monistische tendensen in kleine gemeenten groter zijn. Ook in grote gemeenten is de wethoudersfactor van grote betekenis. Krap iets minder dan de helft van het aantal tussentijds vertrokken raadsleden is in de grote gemeenten wethouder geworden (47,8 procent, tabel 5). In absolute aantallen gaat het zelfs om forse aantallen raadsleden die het wethouderschap verkiezen. Den Haag is koploper met 8 raadsleden die na collegevorming of later tot wethouder zijn benoemd. In Groningen, Amersfoort, Tilburg, Zoetermeer, Den Bosch en Apeldoorn zijn 7 wethouders uit de raad gekozen. Raadsleden van de betreffende collegefracties danken hun plek aan hun wethouders-partijgenoten. Het minimum aantal wethouders dat uit de raad afkomstig is, bedraagt 2. Dit is het geval in Leiden, Breda en Haarlem.

Koploper bij de kleine gemeenten zijn Bellingwedde en Graft-de Rijk met respectievelijk 5 en 4 raadsleden die tot wethouder zijn benoemd. Beide gemeenten hadden te maken met wijzigingen in het college als gevolg van tussentijdse politieke crises. Er is slechts één gemeente (Schiermonnikoog) waar alle wethouders van buiten de raad gekozen zijn.

Na aftrek van de wethoudersfactor blijft Den Haag het hoogste scoren op de lijst van tussentijds vertrokken raadsleden (zie tabel 8) met bijna 30 procent. Haarlemmerliede & Spaarnwoude, Graft-de Rijk en Amsterdam scoren ook aanzienlijk meer dan 25 procent tussentijds vertrek van raadsleden. Opvallend in de top-10 is de positie van Leiden. Deze gemeente telde slechts 2 raadsleden die tot wethouder zijn benoemd, maar zag tegelijkertijd een fors aantal (8) raadsleden tussentijds stoppen met hun raadswerk.

“Liever wethouder dan raadslid”

Na aftrek van de wethoudersfactor blijkt dat iets meer dan 1:10 raadsleden (11,89 procent) tussentijds vertrekt. In grote gemeenten zijn er meer raadsleden die tussentijds vertrekken dan in kleine gemeenten (12,95 procent om 11,05 procent).

Tabel 8 – overzicht tussentijds vertrek raadsleden na aftrek wethoudersfactor

(bron: www.decollegetafel.nl)

inwonertal (CBS 1 januari 2012)	naam gemeente	aantal raadsleden	wethouders uit de raad	vertrek rdsleden niet als wethouder in eigen gemeente	vertrekpercentage raadsleden na aftrek wethoudersvertrek
502.055-	Den Haag	45	8	15	29,4
790.110-	Amsterdam	45	5	12	26,7
316.275-	Utrecht	45	4	8	17,7
118.748-	Leiden	39	2	8	20,5
193.127-	Groningen	39	7	7	17
118.862-	Dordrecht	39	5	7	17
193.163-	Almere	39	3	7	17
207.580-	Tilburg	45	7	6	13,3
616.260-	Rotterdam	45	5	6	13,3
148.250-	Amersfoort	39	7	5	12,8
122.331-	Zoetermeer	39	7	5	12,8
121.050-	Maastricht	39	6	5	12,8
108.838-	Emmen	39	6	5	12,8
149.271-	Arnhem	39	3	5	12,8
176.401-	Breda	39	2	5	12,8
158.048-	Enschede	39	6	4	10
165.182-	Nijmegen	39	5	4	10
101.980-	Westland	37	5	4	10,8
217.225-	Eindhoven	45	4	4	8
148.281-	Zaanstad	39	4	4	10
108.763-	Ede	39	4	4	10
151.818-	Haarlem	39	2	4	10
5474-	Haarlemmerliede & Spaarnwoude	11	1	3	27,2
141.893-	Den Bosch	39	7	3	7,6
143.943-	Haarlemmermeer	39	4	3	7,6
100.027-	Venlo	39	4	3	7,6
6436-	Graft-de Rijp	13	4	3	27,2
9749-	Vaals	13	3	3	23,1
7966-	Onderbanken	13	2	3	23,1
9850-	Oudewater	13	1	3	23,1
9038-	Blaricum	13	1	3	23,1
9283-	Bellingwedde	13	5	2	15,3
8824-	Eemnes	13	3	2	15,3
6722-	Baarle-Nassau	13	3	2	15,3

“Liever wethouder dan raadslid”

7477-	Ten Boer	13	2	2	15,3
6344-	Zeevang	13	2	2	15,3
3526-	Ameland	11	2	2	18,2
9097-	Oostzaan	13	1	2	15,3
121.527-	Zwolle	39	4	1	2,6
9773-	Vlist	13	2	1	7,6
9525-	Alphen-Chaam	13	2	1	7,6
8848-	Strijen	13	2	1	7,6
9908-	Bergambacht	13	2	1	7,6
8719-	Beemster	13	2	1	7,6
5456-	Schermer	11	2	1	9
4748-	Terschelling	11	2	1	9
4822-	Renswoude	11	2	1	9
9354-	Scherpenzeel	13	1	1	7,6
8171-	Zoeterwoude	13	1	1	7,6
6466-	Muiden	13	1	1	7,6
1105-	Vlieland	9	1	1	11,1
932-	Schiermonnikoog	9	0	1	11,1
156.961-	Apeldoorn	39	7	0	0
7522-	Noord Beveland	13	3	0	0
5903-	Millingen	11	3	0	0
9387-	Ubbergen	13	2	0	0
8837-	Ferwerderadiel	13	2	0	0
7874-	Mook en Middelaar	13	2	0	0
9967-	Boekel	13	1	0	0
8049-	Ouderkerk	13	1	0	0
1514-	Rozendaal	9	1	0	0

Bron: www.decollegetafel.nl

In vergelijking

Uit eerdere onderzoeken naar het vertrek van raadsleden blijkt dat de meeste raadsleden worden vervangen bij de reguliere verkiezingen. In 2006 debuteerde 43,5 procent van de raadsleden in de gemeenteraad; in 2010 was dat 45 procent van de geïnstalleerde raadsleden nieuw in de gemeenteraad.

Vier jaar geleden is er ook onderzoek gedaan naar het tussentijds vertrek van raadsleden. Toen bleek dat een kwart van de raadsleden voortijdig was vertrokken. Daarvan was 40 procent benoemd tot wethouder (<http://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/achtergrond/achtergrond/gemeenteraad-doorgangshuis.135954.lynkx>).

Het meest significante onderscheid met het huidige door DeCollegetafel uitgevoerde onderzoek is het grotere aantal raadsleden dat tot wethouder is benoemd. In het huidige onderzoek blijkt dat meer dan 50 procent van de tussentijds vertrokken raadsleden te zijn, te weten 52,4 procent (zie tabel 7, pagina 15).

De voorzichtige conclusie mag daarom zijn dat het wethouderschap meer nog dan vier jaar geleden voor raadsleden belangrijker is dan het raadswerk. Dat geeft dus ook te denken over de vraag of de gemeenteraad als het hoogste orgaan in de lokale politieke en bestuurlijke verhoudingen wordt beschouwd.

Samenvatting & conclusies

ALGEMEEN

Een kwart van de raadsleden (25,56 %) stopt tussentijds met het raadswerk. In kleine gemeenten vertrekken er meer raadsleden tussentijds dan in grote gemeenten: 26,03 % in kleine gemeenten met minder dan 10-duizend inwoners; 24,96 % in grote gemeenten met meer dan 100-duizend inwoners. Het tussentijds vertrek van raadsleden in kleinere gemeenten is dus groter dan in grote gemeenten; de belangrijkste oorzaak is de benoeming tot wethouder.

Gemeten in absolute cijfers vertrokken tussentijds de meeste raadsleden in Den Haag. Maar liefst 23 keer besloot een raadslid te stoppen met het raadswerk. Amsterdam volgt met 17, Groningen met 14. Koploper bij de kleine gemeenten is Graft-de Rijk met 7 raadsleden die op enig moment zijn gestopt met het raadswerk in hun gemeente.

Uitgedrukt in percentages van het aantal raadsleden blijkt dat de top-10 vooral bevolkt wordt door kleine gemeenten. Terwijl in absolute cijfers de top-10 uit allemaal grote gemeenten bestaat, telt de top-10 in relatieve cijfers 8 kleine gemeenten (zie tabel 2): Graft-de Rijk, Vaals, Bellingwedde, Baarle-Nassau, Eemnes, Onderbanken, Haarlemmerliede & Spaarnwoude en Ameland. In deze top-10, waarin het aantal tussentijds vertrokken raadsleden is afgezet tegen het totale aantal gemeenteraadsleden, staan slechts twee grote gemeenten: Den Haag en Amsterdam.

Gemiddeld blijkt in de grote en kleine gemeenten een kwart van de raadsleden tussentijds te vertrekken (25,69 procent). Er zijn 26 gemeenten waar meer dan een kwart van de raadsleden vertrekt. Den Haag en Graft-de Rijk zijn de enige gemeenten met een score van meer dan 50 procent. Zij voeren de lijst aan bij respectievelijk de grote en kleinste gemeenten (zie tabel 3 en tabel 4).

WETHOUDERSFACTOR

Er zijn twee belangrijke factoren voor het hoge tussentijds vertrek van gemeenteraadsleden in Den Haag. Een groot aantal (liefst 8) raadsleden zijn na de collegevorming in 2010 of later tot wethouder benoemd. Den Haag is daarmee de gemeente met het grootste aantal uit de raad benoemde wethouders. Tevens bleek voor een fors aantal raadsleden de combinatie met ander werk te belastend. Dit geldt in het bijzonder voor een groot aantal verkozen raadsleden voor de PVV die het raadswerk opgaven vanwege de kennelijk onmogelijke combinatie met hun Kamerlidmaatschap. Onder hen PVV-leider Geert Wilders.

Gemeten naar de grootte van de gemeenteraad scoort de gemeente Graft-de Rijk het slechtste. Daar vertrok ruim 53 procent van de raadsleden tussentijds. Ook hier waren twee factoren in het geding: een groter dan gemiddeld aantal benoemingen tot wethouder als gevolg van een tussentijdse politieke crisis en het afhaken van raadsleden uit onvrede met de politieke cultuur.

De benoeming tot wethouder blijkt de belangrijkste reden voor gekozen raadsleden om het lidmaatschap van het hoogste orgaan in de gemeente op te geven (52,4 procent, tabel 7). Vier op de tien tussentijds gestopte raadsleden doet dat vanwege de benoeming tot wethouder na de collegevorming. Inclusief de tussentijds benoemde wethouders, bijvoorbeeld na een politiek conflict,

“Liever wethouder dan raadslid”

blijkt zelfs meer dan de helft van de tussentijds gestopte raadsleden dat te doen vanwege de benoeming tot wethouder. De wethoudersbenoeming is daarmee veruit de belangrijkste reden om als raadslid te stoppen.

Uit een gelijksoortig onderzoek vier jaar geleden bleek dat toen voor 4:10 raadsleden het wethouderschap reden was te stoppen als raadslid. De conclusie mag daarom getrokken worden dat het wethouderschap in vergelijking met de vorige raadsperiode voor de raadsleden een belangrijkere reden is geworden voor tussentijds opstappen. Tegen de achtergrond van de dualisering en de gewenste scheiding tussen raads- en collegewerk is dat een opvallende ontwikkeling.

Bovendien blijkt dat in kleine gemeenten verhoudingsgewijs meer raadsleden tussentijds – vaak direct na de collegevorming – opstappen om wethouder te worden dan in grote gemeenten. In kleine gemeenten 61,2 procent, in grote gemeenten 47,8 procent (zie tabellen 5 en 6).

ANDERE, NIEUWE BAAN

Voor 1:5 tussentijds gestopte raadsleden (21,9 procent, tabel 7) is het eigen werk, een nieuwe baan of de onmogelijkheid om het raadswerk met een baan te combineren de belangrijkste reden van tussentijds afhaken.

Voor bijna de helft van deze groep afhakers is een nieuwe baan zoals topambtenaar (Marco Pastors, Rotterdam) of partijvoorzitter (Heleen Weening, GroenLinks, Den Haag) de aanleiding om te stoppen met het raadswerk.

Bij een andere of nieuwe baan gaat het soms ook om andere publieke functies die niet te verenigen zijn met het raadslidmaatschap. Vijf raadsleden vertrokken omdat zij burgemeester werden: Ubachs (Onderbanken naar Laarbeek), Heerkens (Breda naar Gilze-Rijen), Eugster (Den Bosch naar Schijndel), Dekker (Ede naar Renswoude) en Houben (Eindhoven naar Nuenen). Twee raadsleden werden gedeputeerden (Van den Hout van Tilburg naar Brabant en DeBondt van Utrecht naar Zuid-Holland).

Zeven raadsleden stopten met het lokale politieke werk omdat zij Tweede Kamerlid werden: Rutte (Groningen), Fokke (Maastricht), Mulder (Den Haag), De Liefde (Den Haag), De Boer (Groningen), Tanamal (Amersfoort) en Kuzu (Rotterdam). Ook zijn 7 raadsleden benoemd tot wethouder in een andere gemeente, zoals Frings (Venlo naar Lingewaard, maar inmiddels wethouder in Nijmegen), Van Alphen (Den Haag naar Pijnacker-Nootdorp) en Van Dalen (Ede naar Blaricum, maar inmiddels opgestapt).

De combinatie raadslidmaatschap en werk blijkt voor 16 raadsleden (5,6 procent, tabel 7) zo lastig dat zij stoppen met het raadswerk. Voor maar liefst 5 Haagse gemeenteraadsleden is dit een reden om te stoppen als raadslid. Voor 4 Haagse raadsleden (Fritsma, Gerbrands, Wilders en Dille) blijkt het raadswerk in combinatie met het lidmaatschap van de Tweede Kamer te veeleisend. Ook VVD-raadslid Huffnagel stopt als raadslid om meer tijd voor zijn advieswerk over te houden. Deze hoge Haagse score blijkt mede bij te dragen aan de hoge positie van Den Haag op de lijst van tussentijds vertrokken raadsleden.

Persoonlijke en privéredenen blijkt voor 1:6 tussentijds vertrokken raadsleden de reden voor vertrek te zijn. Het gaat dan om een scala van redenen zoals verhuizing, gezondheid, overlijden, pensionering en zwangerschapsverlof.

EFFECT WETHOUDERSFACTOR

De benoeming tot wethouder blijkt veruit de belangrijkste factor te zijn waarom raadsleden de brui geven aan het raadswerk (zie tabel 7). Het roept de vraag op welk effect deze zogeheten wethoudersfactor heeft op de omvang van het tussentijds vertrek van gemeenteraadsleden.

Opvallend zijn de verschillen tussen de grote en kleine gemeenten. In de kleine gemeenten is er een groter aantal raadsleden dat tot wethouder wordt benoemd (zie tabel 6). In de grotere gemeenten is het aandeel raadsleden dat om andere redenen dan de benoeming tot wethouder vertrekt groter dan in kleine gemeenten (zie tabel 5).

De wethoudersfactor is in kleine gemeenten groter dan in grote gemeenten (zie tabel 5 en 6) In kleine gemeenten is meer dan 6:10 tussentijds vertrokken raadsleden (61,2 procent) benoemd tot wethouder. Een voorzichtige veronderstelling is dus dat de monistische tendensen in kleine gemeenten groter zijn. Ook in grote gemeenten is de wethoudersfactor van grote betekenis. Krap iets minder dan de helft van het aantal tussentijds vertrokken raadsleden is in de grote gemeenten wethouder geworden (47,8 procent).

In absolute aantallen gaat het zelfs om forse aantallen raadsleden die het wethouderschap verkiezen. Den Haag is koploper met 8 raadsleden die na collegevorming of later tot wethouder zijn benoemd. In Groningen, Amersfoort, Tilburg, Zoetermeer, Den Bosch en Apeldoorn zijn 7 wethouders uit de raad gekozen. Raadsleden van de betreffende collegefracties danken hun plek aan hun wethouderspartijgenoten. Het minimum aantal wethouders dat uit de raad afkomstig is, bedraagt 2. Dit is het geval in Leiden, Breda en Haarlem.

Koploper bij de kleine gemeenten zijn Bellingwedde en Graft-de Rijk met respectievelijk 5 en 4 raadsleden die tot wethouder zijn benoemd. Beide gemeenten hadden te maken met wijzigingen in het college als gevolg van politieke crises. Er is slechts een gemeente (Schiermonnikoog) waar alle wethouders van buiten de raad gekozen zijn.

Na aftrek van de wethoudersfactor blijft Den Haag het hoogste scoren op de lijst van tussentijds vertrokken raadsleden (zie tabel 6) met bijna 30 procent. Haarlemmerliede & Spaarnwoude, Graft-de Rijk en Amsterdam scoren ook meer dan 25 procent tussentijds vertrek van raadsleden. Opvallend in de top-10 is de positie van Leiden. Deze gemeente telde slechts 2 raadsleden die tot wethouder zijn benoemd, maar zag tegelijkertijd een fors aantal (8) raadsleden tussentijds stoppen met hun raadswerk.

Na aftrek van de wethoudersfactor blijkt dat iets meer dan 1:10 raadsleden (11,89 procent) tussentijds vertrekt. In grote gemeenten zijn er meer raadsleden die tussentijds vertrekken dan in kleine gemeenten (12,95 procent om 11,05 procent).

Leiden, 15 maart 2013

Over de collegetafel

DeCollegetafel is een kennisplatform van informatie, advies en debat over de bestuurlijke vraagstukken op de lokale en provinciale collegetafel, en over de bestuurders en topambtenaren die actief zijn aan en rondom deze collegetafels.

DeCollegetafel wil een bijdrage leveren aan het debat over de kwaliteit van het openbaar bestuur, bijvoorbeeld over integriteitsvraagstukken en over fusie en herindeling.

DeCollegetafel staat onder leiding van Henk Bouwmans. Hij doet al tien jaar onderzoek naar de vertrekredenen van wethouders. Zijn meest recente wethoudersonderzoek werd in januari 2013 gepubliceerd in VNG Magazine.

Bouwmans is co-auteur van “Onder Burgemeesters”, een publicatie over de ongeschreven regels en de finesses van het burgemeesterschap.

Voor meer informatie: www.decollegetafel.nl

E: info@decollegetafel.nl

“Liever wethouder dan raadslid”